

دکتر عباس محمدی اصل

سلطنت فقر در اجتماع ایران

برابری خواهی برای ساماندهی ماندگار نظم، وجه مشترک تقریباً تمامی دیدگاه‌های اخلاقی جهت کسب مقبولیت اجتماعی است.

آمارتیا سن

متوسط رشد سالانه اقتصادی ایران طی سالیان ۷۸-۱۳۵۶، معادل ۱/۲ درصد بوده است. تولید ناخالص ملی کشور از این رهگذر از ۱۱/۹۳۹ میلیارد دلار (۱۱۵/۱) میلیارد دلار) در سال ۱۳۵۶ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۱ به ۱۷/۴۵۵ هزار میلیارد ریال (۱۳۱/۸ میلیارد دلار) در سال ۱۳۷۸ رسید. مع هذا رشد جمعیت این دوره از ۳۶/۸ میلیون نفر به ۶۴/۶ میلیون نفر سبب شد درآمد سرانه هر ایرانی به طور متوسط حداقل ۳۰ درصد کمتر شود. آهنگ ۰/۸ درصدی رشد سالانه درآمد سرانه در این دوران موجب شد درآمد سرانه حدود ۶۴۹۱/۸ هزار ریال در سال ۱۳۵۷ به قیمت ثابت ۱۳۷۶، در سال ۱۳۶۷ به ۲۴۹۷/۸ هزار ریال و در سال ۱۳۸۱ به ۴۸۴۱/۵ هزار ریال بالغ شود. رشد متوسط درآمد سرانه ایران طی سالیان ۸۱-۱۳۷۵ در مقایسه با بهای کالاها و خدمات مصرفی به شرح جدول زیر است:

دوره	درآمد سرانه	متوسط درصد نرخ رشد بهای کالاها و خدمات مصرف
۱۳۵۷-۶۸	-۱۰/۳	۱۸/۹
۱۳۶۸-۷۲	۱۰/۷	۱۸/۴
۱۳۷۴-۷۸	۱/۰	۱۰۵/۴۹
۱۳۷۹-۸۱	۵/۵	۱۹۷/۰۵
کل دوره (۱۳۵۷-۸۱)	-۱/۲	-

برآورد می‌شود طی سالیان ۸۱-۱۳۵۷، محصول تولید ناخالص داخلی از متوسط رشد سالانه ۱/۶ درصد به صورت واقعی برخوردار بوده است. عدم رشد قابل توجه اقتصاد ایران طی ۳۰ سال گذشته در کنار روند بی ثبات آن از جدول زیر مشخص است:

دوره	درصد متوسط رشد سالانه
۱۳۵۷-۶۷	-۲/۴
۱۳۶۸-۷۲	۷/۴
۱۳۷۴-۷۸	۳/۲
۱۳۷۹-۸۳	۵/۲

در برنامه سوم توسعه به علت افزایش درآمد نفت، نرخ رشد اقتصادی از نرخ رشد جمعیت تا حدودی پیشی گرفت و لذا درآمد سرانه افزایش یافت. مع هذا متوسط نسبت هزینه ۱۰ درصد مرفه‌ترین مردم به ۱۰ درصد فقیرترین آنها در مناطق روستایی کاهش و در مناطق شهری اندکی افزایش یافت. اضافه بر این رشد بی‌رویه واردات طی این برنامه به واسطه فزونی بر درآمدهای ارزی دائمی کشور، کسری تراز تجاری کالایی بدون نفت را از ۱۰/۵- میلیارد دلار در سال ۱۳۷۹ به حدود ۲۰- میلیارد دلار در سال ۱۳۸۱ گردید.

ساخت تورم زای ناشی از ازدیاد نقدینگی در کنار کاهش نرخ رشد تولید نیز بر فقر ایران موثر است. مقایسه همبندی رشد نقدینگی و افزایش میانگین نرخ تورم با میانگین نرخ رشد تولید در قالب جدول زیر ممکن است:

دوره	میزان رشد نقدینگی	میانگین نرخ تورم	میانگین نرخ رشد تولید
۱۳۳۸-۵۶	۲۳/۵	۶/۳	۱۰/۱
۱۳۷۵-۸۰	۲۳/۴	۲۰/۹	۲/۵

در این شرایط کاهش قدرت خرید با سوء تغذیه و بدمسکنی و افت تحصیلی و بیکاری و رشد فاصله طبقاتی و افزایش بیماری و اعتیاد و فحشاء همراه شده و سیاستگذاران عمل زده که گمان داشتند زیر یوغ کسی نیستند، طوق بندگی اقتصاددانانی را بر گردن نهادند که نظریاتشان کهنه و خارج از رده می نمود. در این صورت حتی درآمدهای نفتی نیز نتوانست کمکی به کاهش جمعیت ۶۰ درصدی زیر خط فقر کشور در این دوران بنماید. میزان واردات و صادرات نفتی و غیرنفتی سالیان پس از انقلاب (میلیارد دلار) به شرح جدول زیر است:

مقوله	۱۳۵۸-۶۷	۱۳۶۸-۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴-۷۸	۱۳۷۹-۸۲
صادرات نفتی	۱۴/۶	۱۵/۵	۱۴/۶	۱۵/۴	۲۲/۶
واردات	۱۱/۷	۲۲/۲	۱۱/۸	۱۳/۷	۲۰/۱
صادرات غیرنفتی	۰/۶	۲/۳	۴/۸	۳/۱	۴/۵

مجموع صادرات ایران در سال ۱۳۸۶، بیش از ۴/۵ میلیارد دلار افزایش و پیش بینی می شود تا سال ۱۳۹۱ حدود ۴۰۰ میلیون دلار کاهش یابد. صادرات ایران در سال ۱۳۸۵ حدود ۶۶ میلیارد و ۸۰۰ میلیون دلار برآورد می شود. در سال ۱۳۸۷ انتظار می رفت صادرات ۷۰ میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلاری برای کشور به ثبت برسد و در سال ۱۳۸۸ ۶۶ میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار خواهد برسد. از آنجا که پیش بینی می شود این شاخص در سال ۱۳۸۹ به ۶۲ میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار برسد، می توان گسترش ابعاد فقر را نیز از این زاویه لحاظ کرد.

سهم ایران از صادرات جهانی در سال ۱۳۸۵، ۰/۶۱ درصد (۷۵ میلیارد و ۵۳۷ میلیون دلار) و در سال ۱۳۸۶، ۰/۵۸ درصد (۸۱ میلیارد و ۴۳۰ میلیون دلار) و در سال ۱۳۸۷، ۰/۵۴ درصد (۸۵ میلیارد و ۴۱۱ میلیون دلار) بوده است. واردات ایران در سال ۱۳۸۷ معادل ۶۷ میلیارد و ۸۰۰ میلیون دلار بوده؛ در حالی که در سال ۱۳۸۶ معادل ۵۶ میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار بوده است. جالب اینجا است که مقایسه آمارهای واردات و صادرات کشور طی سال های ۸۴ تا ۸۶ که از سوی دو نهاد رسمی کشور یعنی بانک مرکزی و گمرک ارائه شده بیانگر اختلافات معناداری است به شرح جدول زیر است:

سال	واردات (ارقام میلیارد دلار)		صادرات (ارقام میلیارد دلار)	
	بانک مرکزی	گمرک	اختلاف (درصد)	گمرک
۸۴	۴۳/۰۸	۳۹/۸	۶/۷	۱۱
۸۵	۵۰/۰۲	۴۱/۴	۱۷/۲	۱۶/۳
۸۶	۵۶/۵۸	۴۸/۳	۱۴/۳	۲۱
هشت ماهه ۸۷	-	۳۸/۳	-	۱۷

تراز صادرات و واردات کشور البته با تولید نفت آن ارتباط دارد. تولید نفت ایران در سال ۱۲۹۶ به میزان پنج هزار بشکه در روز بود که در سال ۱۳۲۹ به ۶۶۴ هزار بشکه رسید و در دوره ملی شدن صنعت نفت تولید در سال های ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۳ به ترتیب به ۳۴/۹ هزار، ۲۷ هزار، ۲۶ هزار و ۶۱ هزار بشکه در روز بالغ و از سال ۱۳۳۹ تولید نفت دوباره افزایش یافت و به بالای یک میلیون بشکه در روز رسید و در سال ۱۳۴۵ به ۲/۱۳ میلیون بشکه در روز بالغ شد. در ۱۰ سال قبل از انقلاب ۵۶-۱۳۴۷ نیز تولید نفت ایران به ترتیب ۲/۱۳، ۲/۶، ۲/۸۴، ۳/۳۷، ۳/۸۲، ۴/۵۳، ۵/۰۲، ۵/۸، ۶، ۵/۳۵، ۵/۸۸ میلیون بشکه در روز بوده و متاثر از این ظرفیت تولید صادرات نیز به ترتیب به ۱/۹، ۲/۱، ۲/۳۵، ۲/۸، ۳/۳، ۴/۵، ۴/۵، ۵/۲، ۵/۳، ۴/۶ و ۵/۲ میلیون بشکه در روز رسید. مقایسه آمار نفتی روزانه ایران در سال های مختلف (میلیون بشکه) به شرح جدول زیر است:

سال	تولید	صادرات	مصرف داخلی
۱۳۸۲	۳/۲۴	۲/۱	۱/۱۴
۱۳۸۵	۴/۰۹	۲/۳	۱/۶
۱۳۸۷	۴/۰۳	۲/۲	۱/۶

سال	تولید	صادرات	مصرف داخلی
۱۳۴۷	۲/۶	۲/۱	۰/۵
۱۳۵۴	۶/۰۲	۵/۳	۰/۷۲
۱۳۵۶	۵/۸۸	۵/۲	۰/۶۸

ارزش صادرات نفت خام ایران در سال ۱۳۸۶، ۷۰ میلیارد دلار و سود خالص آن ۶۵/۸ میلیارد دلار معادل ۱۰/۹ درصد سود خالص صادرات دنیا بوده است